

ALAN PARKER (1944–2020)

ZORAN SMILJANIĆ

»Kot režiser delaš tri filme. Prvega, ko ga napišeš, drugega, ko ga posnameš, in tretjega, ko ga zmontiraš. In le upaš lahko, da se ne razlikujejo preveč.«

Tako je govoril sir Alan William Parker, ko je bil še živ. Umrli je julija letos. Star je bil 76 let. Bil je angleški režiser, scenarist in producent, čeprav je posnel le dva angleška filma, ostali so ameriški. Znan je po temah širokega razpona, glasbenih filmih, dramah po resničnih dogodkih, žanrskih filmih in družinskih dramah. Za njegove filme so značilni pomembna vloga glasbe, mračna atmosfera, temnejša barvna paleta in izbruhi nepričakovanega, brutalnega nasilja. Neki kritik ga je označil za »estetskega fašista«.

Začel je v oglaševalski agenciji, kjer je sprva pisal, pozneje pa še režiral TV-reklame. Po lastnih besedah se ima za režijsko kariero zahvaliti ravno desetletni praksi v oglaševanju: »Prihajam iz generacije filmarjev, ki niso mogli zares začeti drugje kot pri reklamah, saj

takrat v Združenem kraljestvu nismo imeli prave filmske industrije. Zato so bile za ljudi kot Ridley Scott, Tony Scott, Adrian Lyne, Hugh Hudson in jaz reklame izredno pomembne.«

Njegov prvi film, posnet po lastnem scenariju, je bil **No Hard Feelings** (1973), ljubezenska zgodba, postavljena v čas II. svetovne vojne, ko so Nemci v 57. zaporednih nočeh bombardirali London. V eni od teh noči je bil rojen tudi Parker. Film je financiral z lastnim denarjem in zastavil svojo hišo; tvegaje se je izplačalo, saj so ga odkupili in predvajali na BBC. Nato so mu ponudili režijo filma **The Evacuees** (1975), še eno vojno dramo o resničnem dogodku, ko so iz Manchestra evakuirali šolske otroke. Film je prejel nagrado BAFTA za najboljšo TV-dramo in emmyja za najboljšo mednarodno dramo.

Parker je nato spisal in zrežiral prvi kino film **Bugsy Malone** (1976), parodijo na muzikale in ameriške gangsterske filme. V njem so igrali

izključno otroci, oblečeni v gangsterska oblačila iz 20. let, nažigali pa so se s posebnimi avtomati, ki so namesto krogel streljali smetanove torte. »To je bila trapasta ideja, ki ne bi smela delovati,« se spominja Parker, »a smo se izmazali. Če sem iskren, je šlo za preračunljiv poskus, da bi prodrli v ameriški film.« In spet je uspelo. V naročje mu je padlo kup nagrad, med drugim BAFTA za Jodie Foster, ki je bila še sveža po vlogi v **Taksistu** (Taxi Driver, 1976, Martin Scorsese). In prišel je klic iz Hollywooda.

Naslednji film je bil nekaj popolnoma drugačnega: **Polnočni ekspres** (Midnight Express, 1978), ohlapna interpretacija romana Billyja Hayesa, Američana, ki zaradi tihotapljenja hašiša pristane v turškem zaporu. To je bil prvi scenarij mladega Oliverja Stona in oba ambiciozna junca na začetku karier sta se iz petnih žil trudila šokirati občinstvo. Uspelo jima je. Film je bil za tiste čase precej ekscesen

BUGSY MALONE (1976)

PREDRZNI ROKERJI (1991)

ANGELSKO SRCE (1984)

in provokativen, v njem je bilo polno mučenja, nasilja, uživanja mamil, homoseksualnosti, gledalci pa smo si še posebej zapomnili dva mučna prizora: prvega, ko se junaku povsem strga in ubije špiclja Rifkija, mu odgrizne jezik in se ves krvav naslaja v ekstatičnem transu. In drugega, kjer v sobi za obiske masturbira, medtem ko mu jokajoče dekle kaže prsi. Spet nagrade in priznanja: Stone je prejel oskarja za scenarij, Giorgio Moroder pa za (danes obupno zastarelo) elektronsko glasbo. Parker je bil nominiran za najboljši film in režijo, a je ostal praznih rok.

Muzikal **Slava** (Fame, 1980), ki se je vrtel okoli newyorških študentov plesa, je ujel trend popularnih glasbenoplesnih filmov in postal velika uspešnica, sproduciral nekaj disko-idnih hitov, istoimensko TV-serijo in iz pevke Irene Cara naredil filmsko zvezdo enodnevnico. Pozabljivo. **Strel v luno** (Shoot the Moon, 1982) govori o razpadu zakonske zveze med Albertom Finneyjem in Diane Keaton, velja pa

»za moj prvi odrasli film«, kot pravi Parker. »Zame je bil to boleč film, saj je vseboval odmeve mojega zakona.« Parker se je ločil deset let pozneje.

Istega leta je zrežiral še rock opero **Pink Floyd: The Wall** (1982), po konceptualnem albumu, ki ga je zasnoval Roger Waters, gonilna kreativna sila benda Pink Floyd. Kolaž pesmi, spotov in animacije je sicer vseboval nekaj močnih momentov, a je kot celota razpadel v brezupno godljo. Najbrž gre razlog iskati tudi v nenehnih žolčnih prepirih med Watersom in Parkerjem, alfa-samcema, ki sta si film predstavljala vsak po svoje. »To je bila ena najbolj travmatičnih izkušenj v mojem poklicnem življenju,« je zavzdihnil Parker pozneje. »Preden sem posnel ta film, sem si predstavljal, da bo to romantična pustolovščina, kot je bilo Livingstonovo potovanje ob reki Zambezi. Ko sem končal, je bilo vse skupaj bolj podobno skoku v Viktorijine slapove v sodu.« Vseeno pa je film doživel kar lep uspeh.

Po tej porazni izkušnji je nastopilo Parkerjevo najboljše kreativno obdobje. **Birdy** (1984) z Nicolasom Cageom in Matthewom Modinom se je ubadal s strašnimi duševnimi in fizičnimi ranami mladih vojakov po vrnitvi iz Vietnama. Parker je poetično prozo Williama Whartona subtilno prevedel v filmske slike. Izstopa prizor, ki imitira let ptiča nad Pittsburghom, za kar so prvič uporabili kamero Skycam, ki jo je krmilil računalnik. Atmosfersko glasbo je prispeval Peter Gabriel.

Noir triler **Angelsko srce** (Angel Heart, 1987), posnet po romanu Williama Hjorstberga *Falling Angel* iz leta 1978, je postavljen v leto 1955, govori pa o privatnem detektivu Harryju Angelu (Mickey Rourke), ki od zlovesčega klienta Louisa Cyphreja (Robert De Niro) dobi nalogo, da poišče nekega izginulega pevca. Preiskava ga vodi iz New Yorka v New Orleans, dogajanje je vse bolj nevarno, noro in nepredvidljivo, dokler presenetljivi in briljantni finalni preobrat gledalca ne

vrže na rit. Mojstrska mešanica detektivke, Svetega pisma in Fausta. Vzdušje je temačno, preteče, seksi, krvavo ... in prelepo. Prizor, kjer Rourke in Lisa Bonet v sobi divje fukata, nanju pa iz stropa curkoma lije kri, je šokanten in osupljiv. Scenografija, kostumi, osvetlitev in lokacije so vrhunski (zdi se, kot bi nas s časovno kapsulo prestavili v 50. leta), glasba Trevorja Jonesa je razparana s presunljivim saksofonom Coutneyja Pina. Zaradi spolnosti in nasilja je imel film težave s cenzuro, v kinih ni bil uspešen in tudi kritiki ga niso preveč marali, poleg tega pa je komik Bill Cosby zaradi golote nagnal Liso Bonet iz družinske TV-serije **The Cosby Show** (1984–1992). Vseeno je *Angelsko srce* sčasoma doseglo kultni status in priznanje, ki si ga zasluži. Režiser Christopher Nolan je izjavil, da je s svojo nalomljeno strukturo in načinom montaže pomembno vplival na njegov **Memento** (2000).

Sledil je **Mississippi v plamenih** (Mississippi Burning, 1988), še ena brezkompromisna drama, ki se ukvarja z rasizmom na ameriškem jugu. Dva FBI agenta (Willem Dafoe in Gene Hackman) v 60. letih iščeta tri izginule aktiviste za človekove pravice. Še en triumf režije, inventivnega pripovedovanja, popolne scenografije, vrhunske igre in pretresljive glasbe Trevorja Jonesa. Parker je za ta film prejel drugo nominacijo za oskarja in drugič izgubil. Od petih nominacij je film prejel le oskarja za fotografijo. Na očitek, da so njegovi filmi morbidni in depresivni, je odvrnil: »Ni moja naloga, da gledalcu omogočam prijetno počutje v kinu.«

Angažiran je bil tudi film **Pridi pogledat raj** (Come See the Paradise, 1990), ki je tematiziral pošiljanje ameriških Japoncev v taborišča med II. svetovno vojno. Sporočilo je bilo sicer humano in

politično korektno, izvedba pa je ostala površinska in formulaična.

Parker se je zmagoslavno vrnil s **Predrznimi rockerji** (The Commitments, 1991), skupino dublinskih glasbenikov, ki se odločijo sestaviti soul band, zelo nenavađen stil za irsko prestolnico. Film deluje avtentično, skoraj dokumentarno, saj je režiser izbral neznane mlade glasbenike, ki niso imeli igralskih izkušenj. Krasi ga nekaj izvrstnih skladb, izvedenih s strastjo celotne skupine, s posebej močno energijo in mogočnim glasom pa izstopa pevec Andrew Strong. *Rockerji* so doživeli velik mednarodni uspeh, *soundtrack* je dosegel milijonske naklade, snemanje pa je Parkerju prineslo »najbolj prijetno izkušnjo izmed vseh mojih filmov«.

Niz uspešnic je prekinila **Pot v Wellville** (The Road to Wellville, 1994), satirična komedija o obsedencih z zdravjem, ki se na začetku 20. stoletja zbira v sanatoriju prismuknjene dr. Kellogga (pozneje znanega po kosmičih). Parker: »Moje poslanstvo je, da posnamem vsaj po en film v vsakem dosegljivem žanru.«

Vrnimo se nazaj, v leto 1989. Ko je pevka Madonna videla *Mississippi v plamenih*, si je za režijo svojega spota za pesem *Like a Prayer* zaželela Alana Parkerja. Ta jo je zavrnil in Madonnin patetično pretenciozni video o črnem Jezusu je posnela Mary Lambert. Leta pozneje je Parker sprejel režijo visokoproročanskega muzikala **Evita** (1996) po broadwayski uspešnici Tima Rica in Andrewa Lloydja Webbra. Madonna se je po dolgotrajnem in vztrajnem lobiranju uspela zrniti v vlogo Eve Peron, argentinske prve dame, ki je umrla mlada, lepa in ljubljena. Parker je ustvaril lep, a prazen film, tudi zaradi Madonne, ki ji uspe spriditi *ama* skoraj vsak film, v katerem nastopa. Vseeno pa

je hit pesem *Don't Cry for Me Argentina* segla ljudem v srca in *Evita* je postala presenetljiva uspešnica.

V poznih 90. letih je Parker nekoliko izgubil zagon, pavze med filmi so postajale vse daljše: »Starejši ko sem, vse manj privlačnosti čutim v tem, da po tri mesece tičim do kolen globoko v blatu Mississippija. Snemanje filmov je fizično zahteven posel. Imam osemletnega sina in zdaj ga vidim vsak dan. Prej nisem bil nikoli zraven ob odraščanju mojih otrok, vedno sem bil na kakšni lokaciji. Ne želim si več takega življenja.« Njegova zadnja filma sta bila **Angela's Ashes** (1999), težka socialna drama o odraščanju v revščini, in **Življenje Davida Gala** (The Life of David Gale, 2003), nekoliko naivna obsodba smrtnih kazni. Vseeno je bila smrt Kevina Spaceyja nekaj, kar se gleda brez diha. Dobesedno. Film je naletel na izredno negativne, že kar sovražne odzive tako kritike kot občinstva, zato se je Parker po 14 celovečercih odločil zaključiti režijsko kariero.

Na stara leta je produciral, poučeval, prejel nagrado BAFTA za življenjsko delo in postal eden od šefov British Film Instituta (čez katerega je prej precej bentil). Britanski filmski kritik Geoff Andrew je Parkerja označil za »naravnega pripovedovalca redko videne intenzivnosti, ki v svojih filmih uporablja dramatično osvetlitev, živo karakterizacijo, prizore nasilnih konfliktov in premišljenih dialogov, s posebno simpatijo do vseh zgub tega sveta«.

»Preveč mladih filmarjev se zanaša na tehniko. To je nepomembno. Zares pomembno je tisto, kar imaš za povedati. Ko sem začel snemati filme, mi je Ken Loach rekel: Ne sprašuj se *kako*, ampak *kakaj*.«

Tako je govoril Alan Parker.